

roris. Disputare autem cœperat, quod caro alium haberet fabricatorem, non Deum : unde cum perpauca dixisset, in ipso exordio cœpta finita sunt. Sed utrum ipse auctor an scriptor codicis non potuerit implere quod cœperat, nescio. De hac tamen dementia hominum non considerantium quid loquantur, adversus Manichæos multa jam scripsimus, et in hujus ipsius operis initio idonea, quantum existimo, jacta sunt fundamenta, quibus prudens et pius lector intelligat, non ideo subtrahendam carnem operibus Dei, quod spiritus natura sit potior; nec ideo mala esse ista temporalia, quia merito eis præponuntur æterna; nec ideo bona terrestria detestanda, quia sunt coelestia meliora : cum Deus creaverit omnia bona, magnus in magnis, sed non parvus in parvis. Jam illud aliud quod in eodem codice scribi cœperat, Adimanti opus est, illius discipuli Manichæi, qui prænomine Addas dictus est : ubi de utroque Testamento velut inter se contraria testimonia proferuntur versipelli dolositate, velut inde ostendatur utrumque ab uno Deo esse non posse, sed alterum ab altero. contra hoc autem malignum machinamentum jam olim scripsimus, ut paulo ante commemoravi, et ipsum Opusculum nostrum habere vos credo. Quamvis quædam sint perpauca in fine ipsius operis Adimanti, quibus non respondi : nescio quibus enim, ut fieri solet, incurrentibus, quæ magis videbantur urgere, illa interrupta sic remanserunt. Sed ut dixi, in fine perpauca sunt, quæ si Dominus voluerit, quantocyus explicare curabo.

CONSULTATIO

SIVE COMMONITORIUM

OROSII AD AUGUSTINUM,

DE ERRORE PRISCILLIANISTARUM

ET ORIGENISTARUM.

BEATISSIMO PATRI AUGUSTINO EPISCOPO OROSIIUS.

I. « JAM quidem suggesseram Sanctitati Tuæ, sed Commonitorium suggestæ rei tunc offerre meditabar, cum te expeditum animo ab aliis dictandi necessitatibus esse sensissem. Sed quoniam domini mei, filii tui, Eutropius et Paulus episcopi, eadem qua et ego puer¹ vester, salutis omnium utilitate permoti, commonitorium jam dederunt de aliquantis hæresibus, nec tamen omnes significarunt; necesse fuit me festinato edere et coacervare in unum omnes perditionum arbores cum radicibus et ramis suis, et offerre ignienti spiritui tuo, ut tu viso agmine perspectaque nequitia, permetiaris quam possis dispositionem adhibere virtutis. Tu tantum, beatissime pater, malignas aliorum plantationes vel insertiones erue atque succide, et

¹ Forte, presbyter.

veram sparge sementem, nobis de tuis fontibus rigaturis. Ego testem Deum spondeo, et incrementum operis tui spero, quia terra illa quæ nunc ingratos fructus insincere culta exhibet, si eam de manna illo recondito tu apud me mandando et replendo visitaveris, usque in centesimum fructum profusa aliquando liberius ubertate proficiet. Per te Dominus Deus noster, per te, inquam, beate Pater, quos castigavit in gladio, emendet in verbo. Ad te per Deum missus sum; de te per eum spero, dum considero qualiter actum est, quod huc venirem. Agnosco cur venerim: sine voluntate, sine necessitate, sine consensu de patria egressus sum, occulta quadam vi actus, donec in istius terræ littus allatus sum. Hic demum in eum respicui intellectum quod ad te venire mandabar. Impudentem non iudices, si accipis confitentem. Fac me ad dilectam dominam meam idoneum negotiatorem inventa Margarita¹, non fugitivum servum eversa substantia reverti. Dilacerati gravius a doctoribus pravis, quam a cruentissimis hostibus sumus. Nos confitemur offensam, tu pervides plagam: quod solum superest, adjuvante Domino, largire medicinam. Breviter ergo et quid ante male plantatum convaluit, et quid postea pejus insertum prævaluit, ostendam. »

II. » Priscillianus, primum in eo Manichæis miserior, quod ex Veteri quoque Testamento hæresim confirmavit, docens animam quæ a Deo nata sit, de quodam promptuario procedere, profiteri, ante Deum se pugnaturam, instrui adhortatu Angelorum: dehinc descendentem per quosdam circulos a principatibus malignis capi, et secundum voluntatem victoris principis in corpora diversa contradi, eisque ascribi chirographum. Unde et Mathesim prævalere firmabat, asserens quod hoc chirographum sol-

¹ Matth. xiii, 46.

verit Christus, et affixerit cruci per passionem suam: sicut ipse Priscillianus in quadam epistola sua dicit: Hæc prima sapientia est, in animarum typis divinarum virtutum intelligere naturas, et corporis dispositionem. In qua obligatum cælum videtur et terra, omnesque principatus sæculi videntur astricti sanctorum dispositiones superare. Nam primum Dei circulum et mittendarum in carne animarum divinum chirographum, Angelorum et Dei et omnium animarum consensibus fabricatum Patriarchæ tenent, qui contra formalis militiæ opus possident: et reliqua. Tradidit autem nomina Patriarcharum membra esse animæ, eo quod esset Ruben in capite, Juda in pectore, Levi in corde, Benjamin in femoribus: et similia. Contra autem in membris corporis, cœli signa esse disposita, id est, Arietem in capite, Taurum in cervice, Geminos in brachiis, Cancrum in pectore, etc. Volens subintelligi tenebras æternas, et ex his principem mundi processisse. Et hoc ipsum confirmans ex libro quodam, qui inscribitur Memoria Apostolorum, ubi Salvator interrogari a Discipulis videtur secreto, et ostendere, quia de parabola Evangelica quæ habet: « Exiit seminans seminare semen » suum, » non fuerit seminator bonus: asserens, quia si bonus fuisset, non fuisset negligens, non vel secus viam, vel in petrosis, vel in incultis jaceret semen: volens intelligi hunc esse seminantem, qui animas captas spargeret in corpora diversa quæ vellet. Quo etiam in libro de principe humidorum et de principe ignis plurima dicta sunt, volens intelligi, arte, non potentia Dei, omnia bona agi in hoc mundo. Dicit enim esse virginem quamdam lucem, quam Deus, volens dare pluviam hominibus, principi humidorum ostendat: qui dum eam apprehendere cupit, commotus consudet, et pluviam faciat, et destitutus ab ea,

¹ Matth. xiii, 3.

mugitu suo tonitrua concitet. Trinitatem autem solo verbo loquebatur : nam unionem absque ulla existentia aut proprietate asserens, sublato et Patrem, Filium, et Spiritum sanctum, hunc esse unum Christum dicebat.

III. » Tunc duo cives mei, Avitus, et alius Avitus, cum jam tam turpem confusionem per se ipsam veritas sola nudaret, peregrina petierunt. Nam unus Jerosolymam, alius Romam profectus est. Reversi, unus retulit Origenem, alius Victorinum : ex his duobus, alter alteri cessit : Priscillianum tamen ambo damnarunt. Victorinum parum novimus ; quia adhuc pene ante editiones suas, Victorini sectator cessit Origeni. Cœperunt ergo ex Origene magnifica plura proponi, quæ ex modica occasione veritas ipsa præcederet. Didicimus enim de Trinitate doctrinam satis sanam, omnia quæ facta essent, a Deo facta esse, et omnia bona valde, et facta de nihilo : tunc deinde Scripturarum solutiones satis sobrias. Omnia hæc statim a sapientibus fideli pristinorum expurgatione suscepta sunt. Remansit sola offensa de nihilo. Credere enim persuasum erat esse animam : non tamen persuaderi poterat, factam esse de nihilo ; argumentantes, quia voluntas de nihilo esse non possit. Hoc pene usque ad nunc manet. Isti vero Aviti duo, et cum his sanctus Basilius Græcus qui hæc beatissime docebant, quædam ex libris ipsius Origenis non recta, ut nuper intelligo, tradiderunt. Primum omnia antequam facta apparerent, semper in Dei sapientia facta mansisse dicentes, hoc verbo : Deus enim quæcumque fecit faciendo non cœpit. Deinde dixerunt angelorum, principatum, potestatum, animarum a cædæmonum, unum principium, et unam esse substantiam : et vel archangelo, vel animæ, vel dæmoni locum pro meritorum qualitate datum esse, utentes hoc verbo : Majorem locum minor culpa promeruit. Mundum

novissime ideo esse factum, ut in eo animæ purgarentur, quæ ante peccaverunt. Ignem sane æternum, quo peccatores puniantur, neque esse ignem verum, neque æternum, prædicaverunt, dicentes, dictum esse ignem ; propriæ conscientiæ punitionem : æternum autem juxta etymologiam Græcam, non esse perpetuum, etiam Latino testimonio adjecto, quia dictum sit : « In æternum, et » in sæculum sæculi, » postposuerit æterno : ac sic omnes peccatorum animas post purgationem conscientiæ in unitatem corporis Christi esse redituras. Voluerunt etiam de diabolo asserere, sed non prævaluerunt : eo quod cum substantia in eo bona facta perire non possit, exusta in in totum malitia, diaboli aliquando salvandam esse substantiam. De corpore vero Domini sic tradiderunt : quia cum usque ad nos veniens Filius Dei post tot millia annorum, otiosus eo usque non fuerit, sed prædicans remissionem angelis, potestatibus, atque universis superioribus, cum qualitatem formæ eorum quos visitaret assumeret, usque ad palpabilitatem carnis assumptionis specie transivisse : hoc passione et resurrectione determinans, rursus donec usque ad Patrem veniret ascendendo tenuasse : ita neque depositum unquam fuisse corpus, nec in corpore ullo regnantem circumscribi Deum. Creaturam quoque subjectam corruptioni, non volentem intelligendam esse dicebant, solem, et lunam, et stellas ; et hæc non elementarios esse fulgures, sed rationales potestates : præbere autem servitium corruptioni, propter eum qui subjecit in spe.

IV. » Hoc, sicut retinere potui, breviter expositum est, ut perspectis omnibus morbis medicinam adhibere festines. Est veritas Christi in me, quia propter venerabilem reverentiam Sanctitatis Tuæ esse impudens non au-

¹ Psal. ix, 6, 10, 16, etc. — ² Rom. viii, 20.

derem, nisi evidenti iudicio et ordinatione Dei ad illius tanti et talis populi, cui sicut peccanti plaga imposita est, sic post plagam cura debetur, remedia proferenda te electum, me missum esse cognoscerem. Memor mei, beatissime Pater, multorumque qui mecum velut ros eloquium tuum ut super eos descendat expectant, esse dignare. »

S. AUR. AUGUSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI

AD OROSIUM

CONTRA PRISCILLIANISTAS

ET ORIGENISTAS

LIBER UNUS¹.

I. RESPONDERE tibi quærenti², dilectissime fili Orosi, nec ad omnia debeo, quæ in tuo Commonitorio posuisti, nec omnino non debeo, ne studium tuum, quod mihi gratissimum est, contempsisse videar, et ob hoc intemperanter offendam. Nam in quibusdam Opusculis nostris, quæ vel legisti, vel legere poteris, multa dicta sunt, quæ valeant adversus hæresim Priscillianistarum: quamvis non mihi eos proposuerim refellendos; sed cum aliud agerem, etiam hoc me egisse nunc intelligo, quando ex te audio quid illi sentiant. Quod enim est adversus Manichæos multis a me locis de anima disputatum, quæ licet secundum quemdam modum suum sit immortalis, tamen in deterius deficiendo et in melius proficiendo mutabilis esse convincitur, et per

¹ Scriptus anno Christi 415. Vide *Retract.* lib. II, cap. 44. — ² Vide D. Guillon, tom. xxii, pag. 99-102.

hoc non esse de Dei substantia dilucidissime ostenditur, simul quoque Priscilliani dogma subvertit. Hoc enim uno firmissime constituto, quod et verissimum est, et in se ipso unusquisque admonitus facillime agnoscit, neque illi, neque isti inveniunt unde suas fabulas texant. Quid autem opus est ire per amputandos ramos loquacissimi erroris, cujus radicem effodere atque extirpare compendium est; cum præsertim et ipse gratuleris, jam illa fabulosissima deliramenta apud vos esse convicta?

II. Sed de anima quæstionem adhuc usque versari, utrum eam Deus, (quoniam particulam vel defluxionem ejus non esse jam constat,) ex nihilo creasse dicendus sit, eo quod durum et impium videatur, voluntatem Dei dicere nihil esse, quo volente creata est: hoc quidem jam non pertinet ad redarguendam Priscilliani sacrilegam vanitatem. Sive enim ex nihilo facta sit anima, sive hoc propterea dicendum non sit, quia Dei voluntate facta est, quæ voluntas utique non est nihil: tamen quia facta, et Dei natura non est, profecto hæresis illa refellitur, quæ animam primitus naturam Dei esse contendit, ut habeat unde concinnet ibi quidquid aliud falsitatis adjungit. Verum quia et istam quæstionem spernere et indiscussam relinquere non oportet, quærendum est ab istis, qui propterea nolunt animam ex nihilo factam credere, ne voluntatem Dei qua facta est nihil esse asserant, quærendum est ergo ab eis, utrum nullam creaturam ex nihilo factam esse fateantur. Si enim id putant, verendum est ne aliam quamdam naturam conentur inducere, quæ neque Deus sit, nec tamen nihil sit: quam velut materiam sibi subjectam nisi Deus haberet, unde faceret quidquid fecit invenire non posset. Nam dum quæritur unde creaturam suam Deus fecerit, quædam materies quæritur: sicuti est fabro lignum, vel quodlibet corpus, quod nisi habuerit, ea facere quæ ab

ejus arte expetuntur, omnino non poterit. Cum ergo respondetur, ex nihilo: quid respondetur, nisi nullam ei subjectam fuisse materiam, quam ipse non fecerat, ut haberet unde faceret, si quid vellet, et quam nisi haberet, facere non valeret? Materies quippe mundi, quæ in rebus mutabilibus utcumque dignoscitur, ab ipso constituta est, a quo constitutus est mundus. Quapropter etsi fecit aliquid Deus aut facit, ex alia quacumque re; non tamen ex ea re fecit aut facit, quam ipse non fecerit. Quamobrem sequestrata paululum animæ natura, si fatentur Deum aliquid fecisse de nihilo, attendant, et videant, quidquid illud est, eum voluntate fecisse; non enim aliquid fecisset invitus: nec tamen ideo eandem voluntatem nihil esse, quia voluntate ab illo aliquid ex nihilo factum est. Cur ergo de anima timent dicere, quod de aliis quibuslibet rebus non dubitant dicere? Aut si animam tantummodo voluntate Dei perhibent factam, cætera eum non voluntate fecisse contendunt, quid absurdius, quid insanius dici potest? Quod si omnia quæ fecit, voluntate utique fecit; nec tamen cum hoc dicimus eandem voluntatem nihil esse dicimus: hoc et de anima accipiant.

III. Cum enim dicitur, Deus ex nihilo fecit; nihil aliud dicitur, nisi, non erat unde faceret, et tamen quia voluit fecit. Usque adeo igitur in eo quod ex nihilo fecit, voluntas non nihil dicitur, ut ipsa præcipue commendetur. Nam cui dicitur: « Subest enim tibi cum voles posse¹: » sive adsit unde fiat, sive non adsit, sat est voluntas, ubi summa est potestas. Quomodo ergo in eo quod de nihilo creatur, voluntas creantis nihil esse perhibetur; cum propterea de nihilo creari aliquid possit, quia voluntas creantis etiam sine materia sibi sufficit. Quod si forte, non solum animam, sed nullam omnino creaturam volunt fateri ex nihilo

¹ Sap. xii, 18.

factam, ideo quoniam quidquid Deus fecit, voluntate fecit, quæ voluntas utique non est nihil : respiciant unde secundum corpus factus sit homo. Certe enim, sicut Scriptura testatur, eum de limo vel de pulvere terræ Deus fecit¹, et procul dubio voluntate fecit : nec tamen voluntas Dei pulvis aut limus est. Sicut ergo in eo quod ex limo factum est, quamvis voluntate sit factum, non est voluntas limus, ita in eo quod ex nihilo factum, quamvis voluntate sit factum, non est voluntas nihil.

IV. Jamvero quod dolendum addidisti, ex Priscilliani hæresi ad errorem Origenis apud vos homines fuisse delapsos, nec ab illa peste potuisse sanari, nisi et ipsa medicina morbidum aliquid intulisset; non est quidem dolor iste culpandus : veritas enim debuit, non falsitas pellere falsitatem; nam hoc, mutare est malum, non evitare. Verumtamen quia de ipso Deo creaturarum omnium conditore, hoc est, de ipsa coæterna et incommutabili Trinitate, ab eis qui ad vos libros Origenis attulerunt, id traditum esse commemoras quod veritas habet; contra quam veritatem Priscillianus Sabellianum antiquum dogma restituit, ubi ipse Pater qui Filius, qui et Spiritus sanctus perhibetur, hoc iste peior, quod etiam de anima ita sentit, ut non eam propriam velit habere naturam, sed de ipso Deo tanquam particulam defluere, et tam deformiter inquinari atque in deterius commutari cum Manichæis audeat affirmare : non parum boni ex libris illis provincia vestra percepit, in ea re maxime in qua capitaliter erratur; de Creatore quippe, non de creatura, tam falsa et tam nefaria sentiuntur. Sive ergo in hanc fidem qui deviaverant restituti sunt, sive qui eam nondum noverant, illarum disputationum lectione didicerunt, hoc se gaudeant didicisse quod sanum est. Quod autem et in eis erroris est, quanquam te cognovisse

¹ Gen. II, 7.

jam videam : tamen quemadmodum contra talia disseratur, ibi melius discere poteris, ubi error ipse et olim exortus est, et non olim proditus.

V. Quantum possum tamen etiam ego commoneo, ut de diaboli angelorumque ejus correctione et in pristinum statum reparatione sapere nihil audeas : non quia diabolo et dæmonibus invidemus, et eo modo quasi vicem malevolentiae rependimus, cum illi non ob aliud nisi invidentiæ stimulis agitati, nostra itinera quibus in Deum tendimus perturbare conentur; sed quia ultimæ sententiæ summi et veracissimi Judicis, ex nostra presumptione addere nihil debemus. Ipse enim se similibus eorum dicturum esse prædixit : « Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo » et angelis ejus¹. » Nec movere debet, ut hoc loco æternum pro diuturno accipiamus, quod alibi scriptum est : « In æternum et in sæculum sæculi. » Latinus quippe interpretis noluit dicere : In æternum et in æternum æterni. Sed quoniam id quod αἰών Græce dicitur, et sæculum et æternum interpretari potest, commodius alii interpretes transtulerunt : « In sæculum et in sæculum sæculi. » Sed non dictum est ubi dictum est : « Ite in ignem æternum. » Non enim dictum est αἰών sed αἰώνιον : quod si a sæculo declinatum esset, sæculare Latine diceretur, non æternum, quod nemo interpretis unquam ausus est dicere. Quapropter licet Latine sæculum cum aliquo fine intelligatur, æternum vero nisi id quod sine fine est, non soleat appellari; αἰών autem Græce aliquando æternum, aliquando sæculum significare intelligatur : tamen quod ex hoc nomine derivatur et appellatur αἰώνιον, nec ipsi Græci, quantum existimo, solent intelligere, nisi id quod non habet finem. Nos tamen sive αἰών sive αἰώνιον non solemus dicere nisi æternum; sed αἰών dicimus et sæculum, αἰώνιον autem

¹ Matth. xxv, 41.